

Попова О.В.

аспірант,

Інститут філології

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

СУЧАСНІ МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Стрімкий розвиток методики навчання мов в Україні і світі зумовлює креативне застосування уже відомих із давніх-давен навчальних методів, що передусім передбачають інтеракцію. Крім того, методична творчість продукує нові методи розвитку комунікативної компетентності, у яких горизонтальна інтеракція є засобом досягнення високих навчальних результатів. Горизонтальною інтеракцією ми називаємо спілкування учня з учнем, за Ноелем Смітом [14, с. 330] як рівних учасників навчального процесу

Формування і розвиток комунікативної компетентності посідає важливе місце в теорії та практиці навчання рідної мови в основній середній школі. Термін „комунікативна компетентність» має досить широкий спектр тлумачень: від здатності до спілкування, потреби щоденного вербального зв'язку людини, бажання встановлювати комунікативний контакт з оточенням (у широкому розумінні) до науково-термінологічної конкретики поняття спілкування як системи внутрішніх засобів регулювання комунікативних актів; набору умінь і навичок, одержаних на основі індивідуального навчального досвіду (у спеціальній методичній літературі) [1; 3; 4; 5; 6]. Застосування лінгводидактичних методів, які передбачають інтеракцію учнів під час засвоєння навчального матеріалу, насамперед викликане необхідністю розвинути комунікативну компетентність учнів у стислі терміни аудиторної роботи.

Дослідження Т. Ільїної [7], Л. Виготського [2], І. Олійника [12] та О. Біляєва [1] підтверджують можливість і доцільність організації навчання мови як цілеспрямованої взаємодії певного типу учасників навчального процесу і дає нам змогу розглядати вивчення рідної мови як безперервний процес спілкування. У цьому процесі інтерактивний метод є стимулом активної участі учнів, незалежно від їхнього рівня мовної підготовки.

Інтерактивне навчання, на думку Є. Коротаєвої, це навчання, «занурене» у спілкування. Уроки інтерактивного навчання надають учням можливості для формування основних пізнавальних умінь, а також навичок і зразків поведінки в суспільстві. Інтерактивні форми роботи сприяють розвитку ініціативи, незалежності, уяви, самодисципліни, співпраці з іншими учнями. Вони стимулюють розвиток когнітивних процесів, залучають до активної участі у процесі навчання, заохочують працювати разом, висловлювати свої думки, виражати почуття та використовувати власний комунікативний досвід, брати на себе відповідальність за навчання та розвивати вміння вчитися [7; 8]. Такий погляд спонукав нас визначити низку методів, які на нашу думку, стимулюють горизонтальну інтеракцію учня з учнем і, незважаючи на традицію їхнього використання ще від давньогрецьких часів, можуть бути використані вчителем сучасно і креативно. Серед таких методів формування комунікативної компетентності в учнів основної школи назвемо дискусію, дебати та мозковий штурм.

Дискусія в розвитку комунікативної компетенції – це метод навчання, який передбачає організацію спільної мовної діяльності метою пошуку ефективного розв’язання певної проблеми; яка існує в українській мові (зокрема, частиномовний поділ, визначення способу словотворення).

Серед інтерактивних ознак методу визначаємо:

- 1) активну взаємодію учасників процесу за горизонтальним типом;
- 2) комбіновану вертикальну взаємодію (викладач – окремий учень);
- 3) одночасне продукування і сприймання текстів;
- 4) рефлексію, самоаналіз мовлення;
- 5) вільну атмосферу спілкування, можливість прояву творчого підходу до побудови висловлювань (повні чи неповні речення, еліпсис, різні інтонаційні версії висловлювання).

Навчання, за допомогою методу дискусії, організовано для того, щоб в аудиторії поміркувати над складними мовними проблемами, зокрема існування службових частин мови, безсполучникового речення як окремого синтаксичного типу. Метод допомагає сформувати з класу «цех» чи «майстерню», де навчання є результатом омпколективної роботи.

Метод дебатів застосовується для роботи у великих групах, адже дебати, на відміну від дискусії, це багаторівневий полілог. Дебати

спонукають учнів розвивати комунікативну компетентність одразу шляхом багатьох тактик: когнітивної, аналітичної, риторичної, аргументативної. Викладач може спрямувати дебати відповідно до функціональних типів мовлення: закличного, інформативного, переконувального, словесно-творчого.

Мозковий штурм застосовується для досягнення практичної мети: не розмовляти суржилом, виправляти мовленнєві помилки один в одного, застосовувати мовні форми ввічливості. Спочатку учні активно оголошують чи записують свої ідеї, зокрема й нереалістичні, фантастичні та нелогічні. Головне завдання – кількість ідей, а також уміння їх висловити зрозуміло для інших. Учитель може стимулювати учнів репліками: «Запишімо щонайменше десять способів...» або «Сформулюймо якомога більше пропозицій... за одну хвилину». Переваги цього методу є в тому, що він дає змогу за короткий час зібрати максимальну кількість різних думок; допомагає залучити до роботи тих, хто зазвичай пасивний і соромиться висловлюватися вголос [9]. Комунікативної компетентності учні набувають безпосередньо горизонтальній інтеракції: слуханні однолітків, аналізуванні їхніх пропозицій, висуненні своїх пропозицій.

Нові методи пропонують учителі, які прагнуть активізувати горизонтальну інтеракцію під час одного уроку. Таким методом є урок аналізу історій і ситуацій [3].

Докладний розбір реальної або вигаданої історії, в якій описано, що сталося в житті конкретної людини, групи людей, родини, школи чи громади. Це дає змогу учасникам проаналізувати й обговорити ситуації, з якими вони можуть зіткнутися в реальному житті використовуючи знання із засвоєних граматичних та лексичних тем. Учні аналізують поведінку персонажів, передбачають, оцінюють наслідки різних варіантів їхньої поведінки

Метод «Рівний-рівному» – це навчання від рівних за статусом (колеги від колеги, учня від учня). Декілька учнів обирають певну тему, опрацьовують і пояснюють її однокласникам, спираючись на навчальні матеріали. Завдяки цьому методу, учасники вільно висловлюються, запитують, дискутують [10; 13]. Зменшується часка вертикальної комунікації (вчитель-учень). Вчитель виступає в ролі слухача-спостерігача, оцінює мовленнєву вправність доповідачів та активність учасників процесу, чіткість запитань від слухачів та загальне опанування теми класом. Проте провідну роль відіграє горизонтальна комунікативна інтеракція учнів.

Отже, так звані традиційні методи (дебати, дискусія, мозковий штурм) та інноваційні, запропоновані до застосування викладачами української мови у сьогоденні, мають дотичні площини у точках горизонтальної інтеракції для розвитку комунікативної компетентності учнів. Ці методи ефективно впливають на формування потрібних умінь і навичок спілкування, забезпечують навчальну автономію учня, стимулюють мовленнєву співпрацю, здатність та критично мислити.

Список використаних джерел:

1. Біляев О. М. та ін. Методика вивчення української мови в школі. – Київ, 1987.
2. Выготский Л. С. Психология искусства. М.: Педагогика, 1987.
3. Використання інтерактивних методів навчання [Електронний ресурс] / О. М. Ковальова, Н. А. Сафаргаліна-Корнілова, Н. М. Герасимчук, О. А. Кочубей. – 2016. – Режим доступу: <http://www.refs.in.ua/m-kochubej-o-a-vikoristannya-interaktivnih-metodiv-navchannya.html>.
4. Емельянов Ю. Н. Теория формирования и практика совершенствования коммуникативной компетентности: Автореф.. дисс.... докт. психол. наук.
5. Жуков Ю. М., Петровская Л. А., Растяльников П. В. Диагностика и развитие компетентности в общении. – М.: Изд-во МГУ, 1990. – 104 с.
6. Ильин Е. П. Психология общения и межличностных отношений. – СПб.: Питер, 2009. – 576 с.
7. Ильина Т. А. Педагогика [Текст]: курс лекций: учеб. пособие для пед. ин-тов. / Т. А. Ильина. – Москва: Просвещение, 1984. – С. 18.
8. Калашник О. А. Формування комунікативної компетентності учнів.
9. Коротаева Е. В. Директор-учитель-ученик: пути взаимодействия. – М.: Сентябрь, 2000. – 144 с.
10. Критерії програм «рівний – рівному» щодо профілактики ВІЛ-інфекції та просуванню ідеї здорового способу життя серед молоді в Російській Федерації: керівництво для практиків // Y-reer, Росія. – 2010 року.
11. Куницына В. Н., Казаринова Н. В., Погольша В. М. Межличностное общение: Учеб. для вузов. – СПб.: Питер, 2001. – 544 с.
12. Олійник І. С. Та ін. Методика викладання української мови в середній школі. – Київ, 1989.
13. Принцип «Рівний – рівному». – Режим доступу: <http://www.y-reer.kg/reer>.
14. Смит Н. Современные системы психологии. История, постулаты, практика. СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2003. – 384 с.